

„...nekem valóban az Akadémia volt az első szerelmem.

GyerekeMBER koromban egyetlen vágyam volt oda bejutni s boldog voltam, a mikor végre osztálytitkára lehettem.”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Emlékezők!

E szavakkal vallott a hite és a tudomány mellett egyaránt mélységesen elkötelezett Fraknói Vilmos élete alkonyán az MTA-hoz fűződő kapcsolatáról.

E vallomás annak bizonyítéka, hogy – bár mint minden kapcsolat – ez sem volt mentes nehezebb időszakoktól, Fraknói Vilmos szívében a magyar tudományosság e majd kétszáz esztendő intézménye valóban különleges helyet foglalt el. Az a munka, amelyet tudósként és szervezőként végzett, elkötelezettség, lojalitás és az Akadémia iránti odaadás nélkül nem lett volna elképzelhető.

Esetében nem túlzás azt mondani, hogy ez a szó legnemesebb értelmében vett szolgálat volt.

Fraknói a 19. századi tudománytörténet egyik meghatározó alakja volt. Imponáló mennyiségű és minőségű életművet hagyott hátra: 63 kötetet, 199 tanulmányt, 230 lexikonszócikket, 15 recenziót és csaknem 100 tudománypolitikai, közéleti írást. A sztereotípiákra rácáfolva, a katolikus egyház befolyásos személyeként, tudósként és vezető tudománypolitikusként sem zárkózott az oly sokszor emlegetett elefántcsonttoronyba. Mintha csak a Magyar Tudományos Akadémia aktuális küldetésének egyik pontját, a tudományos eredmények minél szélesebb körű ismertetését szerette volna megvalósítani például a hozzá is szorosán köthető kiadványsorozattal, a *Történeti életrajzokkal*, amelynek célja a modern értelemben vehető tudomány-népszerűsítés volt.

Kedves Emlékezők!

A Magyar Tudományos Akadémia főtitkáraként naponta szembesülök azzal, mit jelent egy ilyen intézmény hivatali ügyeinek koordinálása. Ezért külön is méltatnom kell azt az emberfeletti teljesítményt, amelyet Fraknói Vilmos Arany János utódként az MTA főtitkáraként folytatott.

1879-től tíz éven át rá nehezedett az Akadémia teljes adminisztrációjának irányítása és az ügyintézés legjelentősebb része. Feladatai közé tartozott az Akadémia határozatainak végrehajtása, a nagygyűlés, az összes, igazgatósági és elegyes ülés jegyzőkönyvvitele, az Akadémia levelezésének vitele. Ott volt és jelentést tett az akadémiai nagygyűléseken, összes és elegyes üléseken, írta és szerkesztette az Akadémia évi jelentéseit és tudósításait, gondozta az évkönyvet, ügyelt az akadémiai könyvkiadásokra, és őrizte az Akadémia levéltárát.

Persze tudománypolitikusnak, tudományszervezőnek lenni már akkor is összetett feladat volt. A kiegyezést követően a hazai tudományos élet megélnéknült, és maga az Akadémia is egyre jelentősebb szerepet játszott. Ezzel egy időben természetszerűen

erősödtek azok a törekvések is, amelyek a tudományt és képviselőit szerették volna megregulálni. Fraknói Vilmos azonban megalkuvás nélkül tette, amit tennie kellett.

Mint azt tíz éve elhunyt akadémikustársunk, R. Várkonyi Ágnes történész a most kiadott emlékkönyvben is olvasható tanulmányában megállapította: Fraknóit „[a] tudomány autonómiája sokat foglalkoztatta. Tudományos kérdésekben sem a politikai hatalom, sem az egyházi hierarchia beavatkozását nem fogadta el.”

Bár mint történetíró mindvégig hű maradt katolikus szemléletéhez, főtitkárként nem támogatta az Akadémia elleni kritikákat és támadásokat a klérus részéről sem, és a felekezeti politikát igyekezett távol tartani világi hivatalától.

Vezetői pozícióiban végzett tevékenysége alapvető jelentőségű volt az egész Akadémia dualizmus kori korszerűsítésében. Azon struktúra és szerep kialakításában, amelynek köszönhetően az 1860-as évekre válságba jutó, de azon sikerrel túllendülő intézmény nemcsak a történettudományban, hanem a többi tudományágban is meghatározónak bizonyulhatott – 1949-ig gyakorlatilag változatlan szerkezetben.

Fraknói Vilmos élete végéig azt az utat járta, amelyet fiatalemberként elkezdett: utolsó napjaiban is az Akadémia centenáriumi történetén dolgozott, ennek írása közben érte a halál. Egyik utolsó óhajtása volt, hogy mint írta: „*az Akadémiát megifjulva, a korszellemtől áthatva lássam...*”

Fraknói egy másik tudományos Akadémiában is meghatározó szerepet töltött be: 1916-tól tagja volt a Szent István Akadémiának. Az 1915-ben megalakult akadémia előzménye a Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya volt, amelyet társulati alelnökként a rendkívül sokoldalú és Fraknóihoz hasonló agilitással dolgozó Ipolyi Arnold váradi püspök, egri kanonok, művészettörténész, történész, az MTA tagja hívott életre 1885-ben. Fraknói – aki Ipolyit mentorának tekintette – mindvégig kiemelt figyelmet szentelt az intézmény működésének. Általános örökösévé is a Szent István Akadémiát tette.

A ma már Szent István Tudományos Akadémia néven működő, nagy múltú intézményt Fraknóin és Ipolyin kívül még a kor sok más neves tudósa is összekapcsolta a Magyar Tudományos Akadémiával úgy, hogy mindkét testületnek tagja volt. Ez így van ma is: az MTA jelenlegi elnöke és főtitkára is tagja a Szent István Akadémiának, a Szent István Akadémia elnöke pedig tagja az MTA-nak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Fraknói Vilmos mai tisztelőiként akkor lehetünk méltóak erkölcsi örökségéhez, akkor leszünk kutatói és tudományszervezői tevékenységének méltó folytatói, ha újra és újra nekirugaszkodva, mi is erre törekszünk. A 21. század tudományos eredményeket szinte futószalagon szállító, másrészt viszont a tudományt és a tudományos szemléletet relativizáló korában újra és újra nekigyürkőzve kell Akadémiánkat olyanná tenni, hogy a hagyományok tisztelete mellett az újdonságokra való nyitottság és a kor legnemesebb szellemi áramlatai iránti elkötelezettség jellemezze.

Köszönöm mindenkinek, aki Fraknói Vilmos életművének tudományos igényű feldolgozásával az elmúlt években ehhez hozzájárult, és köszönöm mindannyiuknak megtisztelő figyelmüket.